

วารสารบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่.....เดือน.....

การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นางสาวสุวิษญ์ สร้อยสุวรรณ*

อาจารย์ ดร.อุมาภรณ์ สุขารมณ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็นระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 93 คน จากสูตรของทาโร ยามานะ เป็นสูตรที่ใช้หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยสอบถามความสนใจในการตอบแบบทดสอบ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ สอบถามข้อมูลทั่วไปและแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย t-test และ One-Way ANOVA ทดสอบหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเป็นรายคู่ในกรณีที่มีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวมีนัยสำคัญทางสถิติโดยการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ่ (Scheffe' s Posthoc Comparison) จากการศึกษาพบว่า

1. ผู้ตอบแบบทดสอบส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงร้อยละ 72 อายุอยู่ในช่วง 20-29 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.4 นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์มากที่สุด ร้อยละ 31.9 และ

คำสำคัญ: (1) ความฉลาดทางอารมณ์ (2) นักศึกษาพิการทางการเห็น

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

**อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จะเป็นนักศึกษาชั้นปี 2 ร้อยละ 31.2

2. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับปกติ ($\bar{X} = 167.45$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านดีของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง อยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ($\bar{X} = 60.09$) และด้านย่อยพบว่าการควบคุมตนเองอยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ($\bar{X} = 19.20$)

3. นักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการตัดสินใจและแก้ปัญหา นักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีอายุต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

5. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีชั้นปีต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าในหลาย ๆ ด้าน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขนั้นสมาชิกในสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ เช่น การใช้ชีวิต การพึ่งพาอาศัยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีและร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าสังคมก็จะน่าอยู่สมาชิกในสังคมก็มีความสุข มนุษย์จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ตามลำพังคนเดียวตลอดชีวิตได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานหลายประการและความต้องการดังกล่าวจะได้รับการตอบสนองก็ต่อเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (social animal) ที่จำเป็นต้องดำเนินชีวิตอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวกหรือเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องการ

ได้รับการตอบสนองทั้งร่างกายและจิตใจจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้นการแสดง ปฏิสัมพันธ์ (interaction) ต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการนั้นจึง เป็นเรื่องที่พบเห็นได้อยู่ตลอดเวลา (เดิมศักดิ์ กทวณิช 2546, หน้า 309)

ความต้องการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตของคนพิการให้เข้ากับบุคคลทั่วไปใน สังคมมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ทั้งนี้เนื่องจากคนทุกคนในสังคมล้วนต้องม ีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อให้ผู้อื่นรัก ยอมรับ ยกย่อง เคารพนับถือและ แสดงไมตรีจิตต่อตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากไม่ต้องการที่จะอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง

กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต (2543, หน้า 17) ระบุว่าความฉลาดทาง อารมณ์มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงานซึ่งเกิดจากการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับ ผู้อื่นซึ่งประกอบด้วยทักษะการติดต่อสื่อสารความเอื้ออาทรช่วยเหลือผู้อื่นให้เขาช่วย ตัวเองได้ การสร้างความสำเร็จในงานนั้นจะเกิดจากการรับรู้ การตีความและการแสดง ภาวะอารมณ์ได้อย่างถูกต้องต่อตนเองและผู้ร่วมงานตลอดจนการเข้าใจอารมณ์และ ความรู้สึกที่ได้รับ สามารถควบคุมอารมณ์ในการทำงานเกิดจากการพัฒนาที่ตัวเองและ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์ประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ ความดี ความเก่ง ความสุข

กล่าวได้ว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบสำคัญกับทักษะในการ เข้าสังคมที่สำคัญยิ่งในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกันในสังคมมีความสำคัญ และจำเป็นสำหรับทุกเพศทุกวัย ทั้งวัยเด็กที่ต้องการการพึ่งพาการเรียนรู้สิ่งใหม่ในชีวิต วัยรุ่นที่ต้องการการยอมรับจากเพื่อนฝูงคนรอบข้าง วัยผู้ใหญ่ที่เริ่มสร้างครอบครัวและ ต้องการความสำเร็จในหน้าที่การงาน อันได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การพูด การฟัง การทำงานร่วมกันเป็นทีม ฯลฯ รวมทั้งความสามารถในการเข้าใจถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย กฎ กติกาต่าง ๆ ในสังคม ความสามารถในการรู้จักผู้อื่นและการคิด คำนึงถึงคนรอบข้างอย่างเข้าอกเข้าใจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใน ทางบวกให้เกิดขึ้น

ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนื่องจากคนพิการซึ่งย่อมที่จะมีอุปสรรคในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป อีกทั้งความพิการของนักศึกษาพิการแต่ละคน เช่น พิการแต่กำเนิด พิการเนื่องจากอุบัติเหตุ ล้วนเป็นผลให้ระดับความฉลาดทางอารมณ์การรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเองในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมจะย่อมมีความแตกต่างกัน ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับนักศึกษาพิการทางการเห็นและนักศึกษาพิการด้านอื่น ๆ เช่น ทางการได้ยิน ทางสติปัญญา ทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ทางการเรียนรู้ ทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ บุคคลออกทิสติก บุคคลพิการซ้ำซ้อน ต่อไปและให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเหลือผู้พิการให้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขอีกทั้งจะเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และชั้นปี

สมมติฐานของการวิจัย

นักศึกษาพิการทางการเห็นที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และชั้นปีแตกต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวนทั้งสิ้น 122 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ นักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 93 คน

ผู้วิจัยใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ โดยคาดว่สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากรเท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% โดยสอบถามความสมัครใจในการตอบแบบทดสอบ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ และชั้นปี
2. ตัวแปรตาม คือ ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการให้บริการปรึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการด้านอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

การทบทวนวรรณกรรม

ความฉลาดทางอารมณ์ได้มีการสรุปและให้ความหมายที่หลายหลากกันออกไป เช่น

กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต (2544, หน้า 42) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

แสงอุษา โฉจนานนท์ และกฤษณ์ รุยาพร (2544, หน้า 16) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการตระหนักถึงการใช้ปัญญากำกับอารมณ์ของตนเอง หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ สามารถควบคุมและสร้างแรงกระตุ้นจากภายในให้กับตัวเองเพื่อให้เกิดเป็นแรงจูงใจในการทำงานต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมถูกต้องกาลเทศะและทำนองคลองธรรมและการใช้ปัญญาในการบริหารอารมณ์ของผู้อื่น หมายถึง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นให้กำลังใจตลอดจนมีความสามารถในการบริหารอารมณ์ของผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

Goleman (1998, p. 25) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ได้ เพื่อที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองในการจัดการอารมณ์ของตนและอารมณ์ที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิชาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามปัจจัยส่วนบุคคล เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบทดสอบ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล หมายถึงปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และชั้นปี

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ จำนวน 52 ข้อ ของกรมสุขภาพจิต หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 93 คน จากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบมาแล้วนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ทางสถิติ

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบทดสอบใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) ข้อมูลเกี่ยวกับแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติทดสอบแบบ T-Test และ One-Way ANOVA และหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในกรณีที่การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ (Scheffe's Posthoc Comparison) ในการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบทดสอบพบว่า ผู้ตอบแบบทดสอบส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 20 - 29 ปี นักศึกษาสังกัดคณะรัฐศาสตร์มากที่สุด
2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับปกติ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านดีของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง อยู่ในระดับสูงกว่าปกติและด้านย่อยพบว่าการควบคุมตนเองอยู่ในระดับสูงกว่าปกติ
3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลความฉลาดทางอารมณ์ที่จำแนกตามเพศ พบว่า นักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีเพศต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน
4. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ที่จำแนกตามอายุพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีอายุต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
5. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ที่จำแนก

ตามชั้นปีพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีชั้นปีต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับปกติ ($\bar{X} = 167.45$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านดีของนักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหง อยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ($\bar{X} = 60.09$) และด้านย่อยพบว่า การควบคุมตนเอง อยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ($\bar{X} = 19.20$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิมล จุลวานิช และนพมณี ฤทธิกุลสิทธิชัย (2556) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีระดับความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับปกติ

2. นักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการตัดสินใจและแก้ปัญหา นักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิมล จุลวานิช และนพมณี ฤทธิกุลสิทธิชัย (2556) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเพศชายและเพศหญิงมีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับปกติและมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน นักศึกษาฝึกการทางการมองเห็นเพศชายมีคะแนนค่าเฉลี่ยด้านการตัดสินใจและแก้ปัญหาสูงกว่าเพศหญิง เพราะว่าผู้ชายจะมีภาวะของความเป็นผู้นำสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทีและรวดเร็ว

3. นักศึกษาฝึกการทางการเห็น มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศ อายุ และชั้นปี

ต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับงานวิจัยของภรณ์ เอื้อจรัสพันธุ์และคณะ (2549) ศึกษาเรื่องระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาแพทย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาแพทย์ที่มีเพศ ชั้นปี และหลักสูตรการศึกษาต่างกันพบว่าคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยพบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเมื่อพิจารณาความฉลาดทางอารมณ์เป็นรายด้านและทราบระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพิจารณาการเห็นแล้ว ในส่วนของผู้ที่สนใจต้องการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ที่มีระดับของความฉลาดทางอารมณ์ต่ำอาจจัดให้มีการลงทำแบบทดสอบ การเข้าร่วมการอบรมเพื่อมองหาสาเหตุแนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และปรับปรุงต่อไปสามารถนำมาปรับพฤติกรรมและพัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์กับนักศึกษาพิจารณาในด้านอื่นๆ เช่น ทางการได้ยิน ทางสติปัญญา ทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ทางการเรียนรู้ ทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ บุคคลออกทัศนคติบุคคลพิจารณาซ้ำซ้อน เป็นต้น เพื่อดูแนวโน้มว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นอย่างไร

2. ศึกษาตัวแปรอื่นหรือปัจจัยอื่นเพิ่มเติมที่อาจส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ เช่น การเลี้ยงดูในวัยเด็ก สภาพครอบครัว ผลการเรียน ลำดับสมาชิกในครอบครัว จำนวนพี่น้อง เป็นต้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มอบโอกาสให้ได้ศึกษาในระดับมหาบัณฑิต ขอขอบพระคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหงทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ

แนะนำ อบรม สั่งสอนให้คำปรึกษาและให้ความรู้แก่ผู้วิจัยตลอดมา ท้ายที่สุดของความสำเร็จนี้ ผู้วิจัยจะนำความรู้ที่ได้ศึกษาพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต. (2543). *คู่มือความฉลาดทางอารมณ์*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต. (2544). *อีคิว: ความฉลาดทางอารมณ์*. นนทบุรี:

ผู้แต่ง.

เต็มศักดิ์ คทวณิช. (2546). *General Psychology จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ด

ยูเคชั่น.

แสงอุษา โลจนานนท์ และกฤษณ์ รุยาพร. (2544). *การบริหารอารมณ์ด้วยรอยยิ้มแบบ*

ไทย ๆ. กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์.

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantum.